

Ingars Gusāns

LATGALES KONCEPTS LATGALES ŠLĀGERGRUPU DZIESMU TEKSTOS

Pētījuma mērķis – raksturot Latgales koncepta izpausmes Latgales šlāgergrupu tekstos. Latgales šlāgergrupas izmanto gan pašsacerētus tekstus, gan arī pazīstamu dzejnieku liriku, kas bieži vien iezīmē atšķirības tekstu mākslinieciskajā un idejiskajā kvalitātē. Latgales atainojums dziesmu tekstos lielākoties raisa nostalģiskas un pozitīvas emocijas, apstiprinot masu kultūras patērētājam zināmas, ar Latgali saistītas vērtības un objektus.

Atslēgas vārdi: Latgale, koncepts, šlāgermūzika, ticība, patriotisms.

CONCEPT OF LATGALE IN LYRICS OF LATGALIAN SCHLAGER MUSIC BANDS

The visibility and success of Latgalian schlager groups in Latvia are of interest not only due to music composed by these groups, but even more regarding lyrics created by these musical associations, and especially concerning their relation to Latgale. The aim of the research is to describe the manifestations of the concept of Latgale in the lyrics of Latgalian schlager groups. The object of the research is the concept of Latgale, the subject of the study consists of the texts of Latgalian schlager groups (“Patrioti.lg”, “Galaktika”, “Ginc un Es”, etc.). The source of the study is 12 albums that have come out over the period of ten years (2008–2017). Both Latgalian (the Latvian language of Latgale) and Latvian texts are discussed.

Latgalian groups sing about the same themes that are covered around the world – love, everyday life, reflection, quest for the sense of life, etc. The concept of Latgale is among them too. Taking into account that the term concept is often used in different linguistic and cultural spheres and its limits of understanding are quite extensive, in this study it is used in the linguacultural sense, i.e., concept is a unit of collective consciousness guiding towards higher spiritual values, which is linguistically expressive and which possesses ethno cultural features (Angelova 2004).

The first discoverer of the concept of Latgale is language. In this research it is the Latgalian language consistently used by some groups, for example, “Patrioti.lg”; also the last album of duet Inga and Normunds (2015) is completely in Latgalian, while other artists (“Galaktika”, “Ginc un Es”) use Latgalian lyrics only in separate

<http://dx.doi.org/10.17770/latg2018.11.3069>

songs written either by musicians themselves or by poets. In any case, at least some songs in Latgalian included in an album are positive examples of the liveliness and functionality of language.

Geographical names are rather widely represented in the lyrics and serve as a confirmation of the territorial identity of Latgale. Several titles directly include an indication to Latgale, for example, the titles of the following albums – “Munai Latgolai”, “Latgaleite”, or the names of songs – “Latgale”, “Munai Latgolai”, etc. Latgale’s most famous geographical objects associated with our region in the rest of Latvia are mentioned in schlager songs. For example, Latgale’s largest lakes Rāzna and Lubāns, the river Daugava, the hills – Liepukalns, Mākoņkalns. The naming of geographic objects is inextricably linked with the sense of homeland. The lyrics of these songs acknowledge patriotism and pride about our land or region, partly attributable to the mentioned geographical objects; however, the manifestation of the concept of Latgale is often expressed in descriptive terms. Several authors successfully use the symbols of Latgale, thus influencing the listener’s awareness even more, for example, Latgale as the land of blue lakes – a traditional and positive stereotype of the region.

Latgale is closely associated with Latgalians’ belief in God due to the strong Catholic traditions. Authors of lyrics include religious motifs truly believing in their hearts or emphasizing religious themes on purpose in order to particularly impress people of middle and older generation who make up one of the main parts of target audience.

The song lyrics written by poets (Ineta Atpile-Jugane, Leontīne Apšeniece, etc.) stand out for their artistic and ideological qualities in contrast to texts created by musicians themselves. In their poetry too there is a call to stay, live and work in Latgale. It should be considered a positive trait that Latgale is not shown as a victim, but it is a place that symbolizes hope and patriotism.

As the main function of schlager music is entertaining the listeners, a number of texts depict cheerful social and party situations where beer belongs as one of the unwritten symbols of Latgale and Latvia. Also a significant part of Latgale is song, which gives strength and unites people. The portrayal of Latgale in lyrics mostly invokes nostalgic and positive emotions, confirming Latgalian values and objects that are known to common listeners.

Keywords: Latgale, concept, schlager music, belief, patriotism.

Ievads

Izrādot interesi par latgaliešu populāro mūziku, pētnieku primārā interese parasti ir par latgaliešu tautas vai rokmūziku, nepievēršot lielu uzmanību Latvijā tik populārajai šlāgermūzikai. Jāatzīst, ka šī izvairīšanās un arī daļēja pakļaušanās stereotipiskajam uzskatam, ar ko gan šlāgermūzika var būt interesanta vai aizraujoša,

liedz atklāt masu kultūras iezīmes, kas Latgalē (arī pārējā Latvijā) izpaužas gana spēcīgi, vismaz mūzikas izvēlē. Uz to norāda arī fakts, ka Latgales šlāģerizpildītāju panākumi Latvijā ir daudz spilgtāki nekā pop-rok mūziķiem no Latgales. Vairākas uzvaras dziesmu aptaujās, koncertturnejas, tūkstošiem pārdotu albumu, tas ir tas, par ko latgaliešu pop-rok izpildītāji var tikai sapņot.

Par kulminatīviem var uzskatīt 2012.–2014. gadus, kad trīs gadus pēc kārtas dziesmu konkursā „Latvijas Šlāģeraptauja” uzvarēja Latgales pārstāvji (divas reizes „Galaktika” un vienreiz „Ginc un Es”), 2013. gadā pat ieņemot pirmās 4 vietas (www.slageraptauja.lv). Pētījuma mērķis – noskaidrot, kādas Latgales koncepta izpausmes atklājas populārāko Latgales šlāģergrupu tekstos.

Ņemot vērā, ka termins *koncepts* tiek bieži izmantots dažādās valodniecības un kultūras sfērās un tā izpratnes robežas ir diezgan plašas, tad šajā pētījumā tas tiek lietots lingvokulturoloģiskā aspektā, t. i., *koncepts – tā ir kolektīvās apziņas vienība (virzoša uz augstākajām garīgajām vērtībām), kura ir valodiski izteikta un kurai piemīt etnokulturāla specifika* (Ангелова 2004: 6). Vēl precīzāk koncepta būtību raksturo valodnieka Nikolaja Krasavska (Николай Красавский) dotā definīcija, ka koncepts ir *kāda summāra parādība, kuras struktūru veido pats jēdziens un cilvēka vērtību (nereti tēlainie) priekšstati par to* (Красавский 2001: 42). Minētā definīcija apliecina gan, ka pats jēdziens ir obligāta un neatņemama koncepta sastāvdaļa, gan ka koncepta izpratne ir plašāka par jēdziena izpratni: *koncepts atšķirībā no jēdziena ne tikai tiek apjausts, bet arī tiek pārdzīvots* (Ангелова 2004: 3). Līdz ar to var secināt, ka koncepta izpratne ir plašāka par jēdziena sapratni, tajā svarīgs ir attieksmes, emocionālais iedarbīgums.

Lai gan šlāģermūzika Latvijā ir ļoti populāra, tomēr šlāģeris kā mūzikas žanrs Latvijā principā nav pētīts, iegūstamā informācija ir fragmentāra. Piemēram, „Latvijas Radio 2” direktors Armīns Ronis attiecībā uz šlāģermūzikas vēsturi atzīst, ka *vēsturiskās saknes Latvijas šlāģermūzikai ir tādas pašas kā Vācijā – tā ir tautas mūzika, kas, rodoties pilsētām, pārvēršas par pilsētas mūziku, kur tautas dziesmas kļūst par ziņģi un ziņģe tālāk par šlāģeri. [...] noteikti var apgalvot, ka vācu šlāģermūzika ir latviešu pēckara vieglās mūzikas pamats* (SievietesPasaule.lv 2012). Producents Guntars Račs atzīmē, ka *ne mazums vācu dziesmu, savukārt, tika latviskotas Pirmā un Otrā pasaules kara laikā. Līdz ar visu vācisko tika eksportētas arī viņu dziesmas un melodijas* (SievietesPasaule.lv 2012). Tātad šlāģermūzikas pirmsākumi varētu būt starpkaru posmā, bet pēc II pasaules kara tā uzplaukst lielā Eiropas daļā, savukārt Latvijā šī stila mūzika attīstījās atbilstoši Padomju Savienības direktīvām, *teksti bija diezgan padomiski ideoloģiski, komunistiskā partija pieprasīja dziedāt par brīnišķo padomju dzimteni* (SievietesPasaule.lv 2012). Otra elpa šlāģermūzikai sākās pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas (1991), jo *pēc brīvības atgūšanas daudzi vietējie šlāģermūzikas izpildītāji bez liekām ceremonijām ņēma un joprojām ņem radiostacijās dzirdētas vācu dziesmas un adaptē latviski* (SievietesPasaule.lv 2012). Arī A. Ronis uzsver, ka tad, kad *Atmodas laika protesta*

mūzikas politiskais aspekts bija sevi izsmēlis, kad valsts bija atguvusi neatkarību, parādījās niša, kas Latvijā nebija aizpildīta. Un tad, tiem, kas saprata, ka grib to darīt, vācu šlāgermūzika kļuva par labu paraugu (SievietesPasaule.lv 2012). Tādējādi var secināt, ka šlāgeris savu popularitātes gājienu turpina jau vairāk nekā 20 gadus, kā apliecinājumi ir minamas šlāgerizpildītāju balvas jau pirmajos Mūzikas ierakstu gada balvas (www.gadabalva.lv) pasākumos, sākot ar 1996. gadu, un arī speciāli rīkotā „Šlāgeraptauja” no 2003. gada.

Raksturojot šlāgera būtību, tiek izcelts, ka tas ir *vienkāršs, melodisks un pēc satura sadzīvīvs, neskar politiskos aspektus* (SievietesPasaule.lv 2012). Jau šajā raksturojumā ir nosauktas dažas īpašības, kas norāda uz šlāgeri kā uz masu kultūras produktu. Kā pirmo masu produkta raksturotāj kvalitāti ir jāmin popularitāte, ko var apliecināt statistika (aptaujas, reitingi) vai hitparāžu rezultāti, kas Latvijas gadījumā ir izsecināmi gan no raidījumu ilglaicīguma televīzijā („Latvijas Šlāgeraptauja” 12 gadus TV ēterā (2004–2106), tagad „Latvijas sirdsdziesma” (no 2017. gada), „Latvijas Šlāgerkanāls” (no 2010. gada 24 stundas diennaktī)), gan no radio reitingiem – „Latvijas Radio 2” (atskaņo pārsvarā šlāgermūziku) ir populārākais radio Latvijā (www.radio.lv), gan no šlāgergrupu koncerttūrēm, kuru reklāmas ir redzamas sociālajos tīklos.

A. Roņa minētie vārdi attiecībā uz šlāgeri *vienkāršs, [...] pēc satura sadzīvīvs* apliecina otru, masu kultūrai raksturīgo iezīmi – triviālumu, banalitāti, sentimentālismu. Dziesmu tematika lielākoties ir ierobežota – laimīga/ nelaimīga mīlestība, atmiņas, dzimtene, kas tiek aprakstīta ar vienveidīgiem epitetiem, tādējādi „produkts” kļūst paredzams, kas masu kultūras baudītājiem palielina dzīves uztveres pozitīvismu, jo *komforta izjūta lasītājam* (arī klausītājam – I. G.) *rodas pārliecības rezultātā, ka vēlmes tiks apmierinātas* (Купина 2010: 55). Bez tam šādām dziesmām ir sērijveida raksturs, viņas ātri nāk un ātri aiziet, jo katra nākamā satur kādus līdzīgus elementus (tas protams attiecas ne tikai uz šlāgermūziku, bet arī uz popmūziku u. c. stiliem). Dziesmu uzbūve parasti ir stingri noteikta – pantiņš, piedziedājums, pantiņš, piedziedājums. Vienveidīgumu rada arī paredzamās atskaņas, kas palīdz lasītājam (klausītājam – I. G.) paaugstināt savu pašvērtējumu, jo *viņš sajūt sevi kā žanra pazinēju, kurš pārvalda zināšanu un domu struktūru, uzmin notiekošo, sajūt savu varu pār autora izdomāto pasauli* (Купина 2010: 62). Pie tam dziesmas tekstam jābūt saprotamam jau pirmajā skanēšanas reizē. Tātad šlāgerim kā masu kultūras produktam ir izteikts izklaidējošs raksturs, vieglums, neiedziļināšanās, problēmu neakcentēšana, izvairīšanās no divdomībām, mūžīgu vērtību (dažkārt visai banāla) apliecināšana, viegla pieejamība, izmantojot masu medijus (radio, TV, iknedēļas žurnāli utt.).

Pētījumā avots ir 12 albumi, kas iznākuši 10 gadu laika posmā no 2008.–2017. gadam.

1. tabula. **Latgaliešu šlāgermūzikas albumi (2008–2017)**Table 1. *Albums of Latgalian schlager music (2008–2017)*

1. „Baltie Lāči” – *Līdz rudenim...* (2008)
2. „Baltie Lāči” – *Tā kā tā* (2009)
3. „Baltie Lāči” – *Ko Tev uzdziedāt...* (2012)
4. „Baltie Lāči” – *Ar draugiem* (2016)
5. „Dvinskas Muzikanti” – *Dzymtuo puse* (2015)
6. „Galaktika” – *Rāzna* (2012)
7. „Galaktika” – *Sirds vēl tic* (2017)
8. „Ginc un Es” – *Esi latgalīts* (2013)
9. Inga un Normunds – *Munai Latgolai* (2015)
10. „Latgales Dāmu Pops” – *Bučas* (2008)
11. „Patrioti.lg” – *Daugaveņa* (2009)
12. „Patrioti.lg” – *Latgaleite* (2011)

Atsevišķas izpētes vērti ir tie Latgales mākslinieki, kuriem ir panākumi dziesmu aptaujās, bet kuri tā arī nav vēl pagaidām izdevuši savus dziesmu apkopojumus albuma veidā. Konkrētajā pētījumā tiek aplūkoti gan latgaliešu (Latgales latviešu valodā), gan latviešu valodā sarakstītie teksti, jo kopumā vairāki albumi satur tikai pāris dziesmas latgaliski (piemēram, „Ginc un Es”, „Galaktika”), albuma pamatdaļa ir latviešu literārajā valodā. Jāpiebilst, ka pētniekam ir problēmas ir ar dziesmu tekstu¹ iegūvi, jo albuma finansējuma samazināšanās dēļ ne visas grupas ievieto bukletus ar dziesmu tekstiem un nav norādes uz pieejamiem avotiem internetvidē, kur varētu šos tekstus izgūt, līdz ar to ir divi veidi, kā šos tekstus iepazīt – klausīties pieejamajā formātā un mēģināt pierakstīt vai arī censties tos iegūt, sarakstoties ar grupas dalībniekiem.

Latgales koncepts valodas izmantojumā

Latgales koncepta atklāsmē, pirmkārt, tiek skatīts tieši latgaliešu valodas lietojums, ko dažas grupas izmanto konsekventi, piemēram, „Patrioti.lg”, arī dueta Inga un Normunds pēdējais albums (2015) ietver dziesmas tikai latgaliešu valodā, savukārt citi mākslinieki („Galaktika”, „Ginc un Es”) tikai atsevišķās dziesmas izmanto latgaliešu tekstus, kurus sarakstījuši gan paši, gan dzejnieki. Jāatzīmē, ka daži

¹ Diezgan daudz tiek izmantoti tautasdziesmu teksti, kas konkrētajā analizē netiek skatīti, tai pašā laikā tiek aplūkota dziesmās izmantotā dzejnieku lirika.

teksti būtu ļoti iederīgi latgaliešu valodā, ko atklāj dziesmu nosaukumi, piemēram, „Rāzna”, „Mans dzimtais novads”, kas ir kļuvusi par Rēzeknes novada himnu, taču nedrīkst aizmirst iesīkstējušos uzskatu, ka, dziedot literārajā latviešu valodā, ir lielāka iespēja paplašināt publikas loku, pie reizes iepazīstinot pārējo Latviju ar Latgalei nozīmīgiem simboliem un vietām. Jebkurā gadījumā arī dažu dziesmu dziedāšana latgaliski ir pozitīvs piemērs valodas dzīvīgumam un funkcionalitātei.

Ģeogrāfiskie nosaukumi

Otrkārt, neaizkarīgi no valodas lietojuma diezgan plaši ir pārstāvēti ģeogrāfiskie nosaukumi kā Latgales teritoriālās identitātes apliecinājumi. Vairāki nosaukumi tieši ietver norādi uz vienu no Latvijas novadiem, piemēram, albuma nosaukumi – „Munai Latgolai”, „Latgaleite”, vai arī dziesmu nosaukumi – „Latgalei”, „Munai Latgolai”, „Kod Latgola sažadūs rūkuos” u. c.

Dziesmās tiek pieminēti arī Latgales pazīstamākie ģeogrāfiskie objekti, kas arī pārējai Latvijai asociējas ar šo novadu. Piemēram, Latgales lielākie ezeri Rāzna un Lubāns:

Un tikai Rāzna – pie Tevis mīlēt un mīlētām būt.

Tu esi kā māsa, kas saprot un pažēlot prot (Ga, 2012, 1),²

Kur Rāznai pret krostu viļņi lyust (Pa, 2009, 8),

Šeit Lubāns vilni met no dzidra sudraba (Ga, 2012, 4).

Neiztiek arī bez likteņupes Daugavas pieminēšanas, tieši ar dziesmu „Daugaveņa” kļuva pazīstama grupa „Patrioti.lg”:

Daugaveņa, upe meiluo,

Stuovī krosti breineigī (Pa, 2009, 1).

Pozitīva pasaulsuztvere uzsvērtā ik frāzē: epiteti (*meiluo, breineigī, dzidra sudraba*), Rāznas identificēšana ar māsu, mīlestības apliecinājums, tas iezīmē masu kultūrai raksturīgās, savējās, zināmās telpas un izjūtu aprises. Taču biežāk ģeogrāfisko objektu minējums ir Latgales kā lokalitātes konkretizēšana –

Kur Daugava plyust (Pa, 2009, 8).

Ģeogrāfisko objektu pieminēšana nesaraugjami tiek saistīta ar dzimtenes sajūtu, kas tiek atklāta patosa pilnā rindās:

² Turpmāk saīsinājums *Ga* norādīs grupu „Galaktika”, tālāk seko gads, kad iznācis albums, un dziesmas kārtas numuru konkrētajā albumā. Saīsinājums *Gi* apzīmēs grupu „Ginc un Es”, *Pa* – grupu „Patrioti.lg”, *Ba* – „Baltie Lāči”, *Dv* – „Dvinskas Muzikanti” un *IN* – duetu Inga un Normunds. Tekstos saglabāta oriģinālā rakstība.

*Sirds man paliek tavā malā Rāzna un Latgale (Ba, 2009, 2),
Tavos viņņos, Rāzna, gulbja balsī vēl dzimtene dzied,
Tavos krastos stāvu un negribas projām iet (Ga, 2012, 1).*

Sevišķi piesātināta ar ģeogrāfiskiem objektiem ir grupas „Galaktika” dziesma „Mans dzimtais novads”, kas skar katram Rēzeknes novada iedzīvotājam tik pierastus un tajā pašā brīdī zīmīgus simbolus:

*Ik rītu sveicinot – dzied dziesmas Liepu kalns
Ar teikām apvīts ir viss tā dzīvesstāsts.
Un sirmais Mākoņkalns vēl skatās tālumā.
Pie Rāznes pieglaužas, kā toreiz jaunībā.
Šeit mana dzimtene, šeit Tēva mājas (Ga, 2012, 4).*

Ne velti dziesma ir kļuvusi par Rēzeknes novada himnu. Skanīga melodija, viegli ritošs, iegaumējams un arhetipisks, latgalieša zemapziņā mājjošs teksts. Līdzīgi šo mūzikas stilu raksturo arī dzejnieks, komponists un producents Guntars Račs: *Šlāgermūzika ir vistuvāk tautai. Gan ar savu viegli uztveramo melodiju, gan ar teksta vēstījumu, kurš ir saprotams un uzrunā tevi uzreiz, bez zemtekstiem* (SievietesPasaule.lv 2012). Tas viss padara šādas dziesmas viegli saprotamas klausītājam, pildot izklaidējošo funkciju, kas ir galvenā šlāgermūzikas funkcija.

Skatoties Latgales konceptu, kas pieteikts ar ģeogrāfisku objektu apzīmēšanu, ir jāpiemin grupas „Patrioti.lg” dziesma – „2 Maltys”, kur teksta autors ar hiperbolizētu un nedaudz humoristisku pretstatu palīdzību salīdzina Rēzeknes novada pilsētu Maltu ar tūristu iecienīto Vidusjūras salu Maltu:

*Kur upeite i tylts, pi veikala stuov zyrgs
Lai zīmā nav tik sylts, jam ite stuovēt lykts
Kur jiura, bolti akmeni, pī veikala stuov Poršs
Tī mārgom bryuni plykumi i laiceņš dyžan foršs (Pa, 2009, 5).*

Ritmiskums ir viena no šlāgera prasībām, tāpēc tekstā ir ievērots sešpēdu jamps, pat iekšējās atskaņas (*tylts – sylts, akmeni–plykumi*). Sadzīviskas detaļas pretstata ne tikai atšķirīgās klimatiskās joslas, bet pārtikušu un pieticīgu dzīvi, kurā nevilšus tai *jiurys Maltai* tiek dota priekšroka.

Ticība

Ar Latgali cieši ir saistīta ticība Dieva vārdam, arī tekstu autori gan sirdī patiesi ticot, gan varbūt arī apzināti piestrādājot pie dziesmu lirikas, ievij reliģiskus motīvus,

kas jo sevišķi atstāj iespaidu uz vidējā un vecākā gadagājuma cilvēkiem. Tieši tā ir viena no galvenajām šlāgermūzikas auditorijām. Katoļticība kā tāda vārdā netiek saukta, bet ar to saistītie elementi tiek prasmīgi ievīti dziesmās, piemēram,

*Skan zvani baznīcās, kur ļaudis pulcējas,
Šeit Dieva vārdam tic un neaizstās to cits* (Ga, 2012, 4).

Latgaliešiem raksturīgā paļaušanās uz dievpalīgu tiek akcentēta citā grupas „Galaktika” dziesmā:

*Paleidzi, Dīvs, savu ticeibu styprynuot,
Svešim kungim vairs nakoļpuot* (Ga, 2012, 5).

Savukārt grupas „Dvinskas Muzikanti” veltījumā Aglonai pieminētā Marija ir atainota kā Latgales aizbildne, kas saskan ar katoļu reliģijas vēstures un arī mūsdienu priekšstatiem par Latgali:

*Ar Marejis gluostu svietaita
Tu mani dzeiveitī pavodi* (Dv, 2015, 2).

Arī veltījuma dziesmās tuviniekiem ir norāde uz Latgalē dzīvojošo vecāku tikumiem un reliģiskajām tradīcijām:

Ar lūgšanām man ceļā biji klāt (Ga, 2012, 2),
Tu mācīji man, kā zirgu arklā jūgt
Un darbu sākot Dievpalīgu lūgt (Ga, 2017, 2).

Kā jau minēts iepriekš, dziesmu tekstos gandrīz vienmēr ir atskaņas, kas atvieglo teksta uztveri un arī iegaumēšanu, lai var dziedāt dziesmas līdzi. Šo apstākli veiksmīgi izmantojusi, piemēram, grupa „Galaktika”, kas pirmā albuma „Rāzna” (2012) bukletā ievietoja 4 dziesmu tekstus no 13. Tas izdarīts nedaudz savdabīgā veidā, publicējot arī šo 4 dziesmu akordus, tādējādi spēlēt protoši klausītāji var šīs dziesmas padarīt par saviesīgu pasākumu hītiem, netieši vēl vairāk palielinot grupas atpazīstamību un popularitāti.

Patriotisms un tā simboli

Ņemot vērā, ka viena no masu kultūras pazīmēm ir ērtas, komfortablas, bezproblēmu realitātes radīšana, zināmā mērā mūsdienu mitoloģizēšana, mūsdienu Latvijā ir aktuāla ekonomiskās izaugsmes, labklājības un drošības sajūta. Šlāgerdziesmu lirika ir vērsta uz patriotisma stiprināšanu un pozitīvu (arī pārpozitīvu) emociju radīšanu, piemēram,

*Tu dzymtuos puse muna, kur olūti
Un volūda sirdej, kas tyva
I syltums, kas ozūtī (Dv, 2015, 1),*

vai

*Bet nazīd nikur pučis taidys
Naprūt nikur tai meitinis smaidēt
I putni nikur tai nadzīd
Kod valānu dīnā grīž lemess
I kur vel naktī, spūdruokijs mieness
Naastrast pasaulī mīluokys zemis (Pa, 2009, 8),*

vai arī

*Latgaleite –
Breineiguokuo pasaulī,
Latgaleite –
kur var dzeivuot mīleigi,
Prīcuotīs un dzīsmis dzīduot
Par tāvzemi breineigū,
Dzīsmuos uzdzīduot un slavēt taidu vīnu vīneigū (Pa, 2011, 1).*

Glorificēšana, pasakas izjūta – viss ir labākais, mīļākais, skaistākais –, to attiecinot uz mūsdienu Latgali, tai pašā laikā Latgale pēc oficiālajiem datiem joprojām ir ekonomiski atpalikušākais reģions. Protams, pastāv daudzi pētījumi, kas norāda, ka cilvēka laimes, labsajūtas fenomens nav tiešā veidā saistāms ar viņa finansiālo vai sociālo stāvokli. Piemēram, var pieminēt psihologu Roberta Bisvas-Dīnera (*Robert Biswas-Diener*) un Eda Dīnera (*Ed Diener*) pētījumus, ka eksistē arī t. s. „laimīgo nabagu fenomens”, kad cilvēkiem ar ļoti zemiem ienākumiem konstatēts augsts laimes izjūtas līmenis. Šo fenomenu saista ar to, ka nabadzīgie cilvēki ir adaptējušies savam maznodrošinātajam stāvoklim, pieraduši pie zema ienākumu līmeņa un sociālās neaizsargātības, jo ilgstošu laiku izjūt savu nespēju izmainīt esošo situāciju (Biswas-Diener&Diener 2006). Latgalē šis fenomens lielā mērā, pateicoties katoļticības tradīcijām, ir saglabāts. Taču jau šobrīd vairāk vecākās un varbūt vidējās paaudzes skatījumā.

Aplūkoto dziesmu adresāts varētu būt daudzie emigranti, kas dodas uz ārzemēm darba un labākas dzīves meklējumos. Te ir zināma līdzība ar 20. gs. sākumā tapušo Franča Kempa dzeju, kura tekstu izmanto duets Inga un Normunds:

*Pasoki bruoleit, kur syltuoka saule, kur pučis vysskaistuok zīd?...
Kur meitinis skaneiguok dzīd?...
Muna dzimtene, muna Latgola, muna tāvu zemeite (IN, 2015, 4).*

Lai būtu pilnīgi skaidrs, par kādu zemi tiek dziedāts un kura ir tā labākā, tad šajā tekstā pēdējā rinda ir dziesmas izpildītāju pievienota. Nav saglabāts arī F. Kempa dzejoļa nosaukums „Aizmērsta Dzimtene” (Latgalis 1906), albumā tas ir kļuvis par „Munai Latgolai”. Tātad F. Kemps tiek interpretēts, lai apzināti radītu masu produktu, jo tam jābūt pozitīvam, labas emocijas raisošam nevis pesimistiskam, ko var radīt dzejoļa oriģinālnosaukums.

Daudzās dziesmās ir spilgti izteikts piederības akcents:

*Lepojūs ar tū, ka asmu latgalīts
I nikur maņ nabyus vairs tik labi (Dv, 2015, 2),
Es Latgolys dāls, tai pat kai muns tāvs (Pa, 2009, 8),
Ja esi latgalīts, ar prīku dzeivī ej (Gi, 2013, 7),*

vai arī

*Cyti meklej britu solys,
Cyti Terehovys molu,
Muna sāta Latgolā (IN, 2015, 9).*

Kā jau minēts iepriekš, mitoloģizēšana ir viena no masu kultūras iezīmēm. Arī Latgales koncepts tiek atklāts, izmantojot mitoloģiskus elementus, visbiežāk sinkrētiskos kristietības un pagānisma elementus: *Paleidzi, Dīvs, Muorys zemi pasorguot* (Ga, 2012, 5), *Māras zeme – Latgale, savukārt Tu Māras zemes sirds* (Ga, 2012, 4), domāta Rēzekne, jo dziesma saucas „Mans dzimtais novads”.

Vairāki tekstu autori prasmīgi izmanto vienu no Latgales simboliem, tādējādi vēl vairāk iedarbojoties uz klausītāja apziņu, proti, Latgale – *ezeru dvēsele* (Ga, 2012, 4), *daudz skaistu vītu, kur zyli azari* (Gi, 2013, 7). Jāatzīmē, ka *ezerainums Latgalē ir apmēram 2 reizes lielāks nekā vidēji valstī, [...] Latgale ir absolūta Latvijas ezeru rekordiste: te atrodas pēc platības (Lubāns) un ūdens apjoma (Rāzna) lielākais, konfigurācijas ziņā sarežģītākais (Rušons), dziļākais (Dzrīdzis), salām bagātākais (Ežezers) un mistiskākais (Velnezers) ezers* (Matisovs 2012: 823–824). Tātad dziesmās tiek akcentēta Latgale kā zilo ezeru zeme – tradicionāls un pozitīvs stereotips par Latgali, kas klausītājā tikai nostiprina piederības, lepnuma, arī aizmiršanās sajūtu jeb ārpusrealitātes apziņu.

Trijos tekstos ir skaidri pamanāma reminiscence uz Annas Rancānes dzejoli „Skaidruo volūda”:

Tu dzeivoj Latgolā, kur skaidruo volūda (Gi, 2013, 7),

*Pi Tevis [Latgola – I.G.] byus lamts atsagrīst,
Kur volūda skaidro, teirumā rudzi kur brīst* (Sk, 2015, 1).

Tu skaidra valoda un tautas cerība (Ga, 2012, 4).

Uz šī vienvēdīgā, mitoloģizētā noskaņu fona, kuru rada lielākoties pašu muzikantu sacerētie teksti, ir izceļams dzejnieces Inetas Atpiles-Juganes teksts „Munā volūdā”, kas jau provocē klausītāju uz līdzdomāšanu, pārkāpj ērtās un komfortablās masu kultūras robežas:

*Kai man nūdzīduot munā volūdā dzīsmi
Kuru nadzāstu godi, iudīns i gaiss?...
Kai man nūvielēt sābram tik lobu dīnu,
Lai nīkuo natryukst, lai jam izadūd vyss?...
Kai man nūpļaut...
Kai man īstnodēt ...*

Atbilde netiek dota, bet ir nojaušama no jautājumiem: dzīvojot, strādājot Latgalē un runājot savā valodā. Ja minētajā dzejolī retoriskie jautājumi vedina domāt līdzī, tad dzejnieces Leontīnes Apšenieces tekstā atkal redzama klišejskā, stereotipiskā tiražēšana. Dzejniece jautā: *Kod beidzūt otkol Latgola sažadūs rūkōs?* Un pārlicinoši atbild:

*Pi bolsa bolss, pi placa plac
Gon bruoli, gon muosys, mes tovi bārni,
Par Latgolu stuovēsīm sardzī gon jauns, gon vacs* (Ga, 2017, 15).

Līdzās konkrētiem piederības apliecinājumiem, simbolu apdziedājumiem, dziesmu autori savos tekstos raksturo arī pašu latgalieti, patosa pilnās rindās aicinot saglabāt tēvu tēviem raksturīgās īpašības – sīkstumu, izturību:

*Tev nabyus pasadūt par tū, ka gryuts.
[..] Kod bārzu birzis plaukst
Sev jaunu spāku rūņ
I kolnā varenā iz augšu kuop* (Gi, 2013, 7),

darba mīlestību:

*Es oru zemeiti, bādys veļūt valānā
Es zynu reitu byus dīna lobuoka (Dm, 2015, 2).*

Joprojām ne tikai latgaliešu mūzikā, bet šlāgermūzikā kopumā, var runāt par pozitīvisma literatūras iezīmēm (tekstos), kas bija aktuālas Latvijā 20. gs. 30.–40. gados, nedaudz savādākā veidā parādījās padomju laika sociālistiskā reālisma dzejā, līdz ar masu kultūras uzplaukumu tās ir aktuālas arī 21. gs. Šādā stilā radītiem dziesmu tekstiem *paradzameibys efekts ir piļneigs: ja runa byus par ceiņā saukšonu, tod jem zūbynu; ja – par dzimteni, tod – tei ir lobuokuo, skaistuokuo; ja – par atmiņom, tod – tuos ir kaislys, soldys, tvaneigys; ja – par nuokūtni, tod – gaiša, uzvaru nasūša* (Šuplinska 2009: 250). Tiek rādīts cilvēks, kam ir stabila i skaidra vierteibu sistema i pasaulis uztvere. *Tuos centrā ir pozitivismam tyvuo zemis, tautys, tykumu, dorbaprīka mīlesteiba* (Šuplinska 2009: 250). Piemēram:

Un cilvēks cilvēkam sauc – šeit mana dzimtene (Ga, 2012, 4),

*Ir myusim dzīsmē spēks,
kas ļaus veļ pazavērt,
Iz lītom sovaižuok, tuos lobā vērst (Gi, 2013, 7),*

*Latgalīšam taida doba,
Sirsneigam i lobam byut
Bādys citim naruodiet
Prīkā dzeivi pavadiet (Dv, 2015, 10).*

Tā kā masu kultūras iezīme ir arī aizmiršanās, bezrūpības funkcija, tad viens no simboliem, kas zināmā mērā ir saistīts ar nacionālo apziņu, ir alus. Tas ir neatņemams atribūts pilsētu svētkos, liela mēroga pasākumos, tradicionālo svētku svinībās ne tikai Latgalē, bet arī ir visā Latvijā:

*Lai slaveits, kas nūlics, ceļmolā krūgu
Kur krūdzinīk nūgurs pī bāra jau dus
Pats īleju ola, dzeru da gola (Pa, 2009, 6),*

vai

*Uz kubula skrūze
Tei skrūze ar olu,
Un putys lai nūleist
Pār kubula molu (IN, 2015, 11).*

Ārpus laika un telpas būšanas apziņa, klausītājam nav iespējams pateikt, uz kuru gadsimtu, krogu utt. tiek attiecināts šis teksts, taču viegluma, līdzdziedāšanas un priecāšanās izjūta ir galvenais, kas šlāģertekstos šādi tiek panākts. Un Latgales *muzykants* ir neiztrūkstošs personāžs šādās dziesmās:

*Putlāra vuoks pasaceļ
Garmane īt uorā
Gluoze molā nūsaveļ
Žāl vīn datryukst kuora
Ontons pajem basu
Stonslovs bungu vuoli
Vysi pajem bolsus
Lai var dziedēt tuoli
Latgaļu regejs
Ruļavoj! (Pa, 2009, 4).*

Lieki piebilst, ka tautas vienotības gars tiek panākts uz vienu pasākumu, uz vienu dziesmu, taču masu kultūras izpausmes neveicina ne kultūras, ne valsts attīstību, tā tieši pretēji degradē domājošu indivīdu. Tomēr šlāģermūzikas popularitāte ir nepastārdama, ko apliecina arī producers Guntars Račs: *Šlāģermūziku nevērtē mūzikas kritiķi, šlāģermūziku vērtē tauta. Ja tā vēlas to dzirdēt vēl un vēl, tad tas notiek un tur ar varu vai pārliecināšanu neko neizdarīsi. Un tautas balss ir Dieva balss* (SievietesPasaule.lv 2012).

Secinājumi

Latgales šlāģergrupu tekstos Latgales koncepts nav sastopams bieži, taču tā izmantojums ir tipisks masu kultūras un masu domāšanas līdzeklis, mitoloģizējot laiku un telpu, attālinot indivīdu no realitātes, liekot aizmirsties un aizmirst visas problēmas. Latgales konceptu, lai arī visai nedroši un nepārliecināši, piesaka fragmentārs latgaliešu valodas izmantojums (izņēmums – grupa „Patrioti.lg”). Vairāk tā ir nodeva laika garam, kurā īpaši Latgales kongresa gadā, bet arī visā apskatāmajā posmā, ir „stilīgi” piederēt latgaliešu kultūrai. Jāpiebilst, latgaliešu valoda gan nedominē šlāģergrupu koncertos.

Kā tipisku jebkura novada, valsts utt. koncepta atklājēju var atzīmēt ģeogrāfisko objektu pieminēšanu, kuri izceļ konkrētās lokalitātes pazīstamākās vērtības. Raksturojot Latgali, tie ir lielākie ezeri – Lubāns, Rāzna, kalni – Liepukalns, Mākoņkalns.

Latgales konceptam nozīmīgs ir arī ticības jautājums, kas skaidrojams ar spēcīgām katoļticības tradīcijām.

Plašākā nozīmē Latgales konceptu spilgti aplicina dziesmās paustais patriotisms un Latgalei (arī Latvijai) zīmīgu kultūrvēsturisku simbolu apdziedājums, kas mitoloģizēti un frāžaini (stereotipiski) atklāj Latgali kā labāko vietu visā pasaulē.

AVOTI

- Baltie Lāči (2008). *Līdz rudenim...* Antena.
- Baltie Lāči (2009). *Tā kā tā*. Biedrība „Muzikālais teātris – studija „Baltie Lāči””.
- Baltie Lāči (2012). *Ko Tēv uzdziedāt...* Biedrība „Muzikālais teātris – studija „Baltie Lāči””.
- Baltie Lāči (2016). *Ar draugiem*. Biedrība „Muzikālais teātris – studija „Baltie Lāči””.
- Dvinskā Muzikanti (2015). *Dzyntuo puse*. SIA Producenti.lv.
- Galaktika (2012). *Rāzna*. Gailītis G.
- Galaktika (2017). *Sirds vēl tic*. Mikrofona Ieraksti.
- Ginc un Es (2013). *Esi latgalīts*. Gailītis G.
- Inga un Normunds (2015). *Munai Latgolai*. Latgolys Producentu Grupa.
- Latgales Dāmu Pops (2008). *Bučas*. Gailītis G.
- Patrioti.lg (2009). *Daugaveņa*. Gailītis G.
- Patrioti.lg (2011). *Latgaleite*. SIA Producenti.lv.

LITERATŪRA

- Biswas-Diener, Robert, Diener, Ed (2006). The subjective well – being of the homeless, and lessons for happiness. *Accepted Social Indicators Research*. 76. 185–205.
- Latgalis [Francis Kemps]. (1906). Aizmērsta Dzimtene. Leidumnieks, Indrikis (red., 1914). *Kūkle*. Rēzekne: Dorbs un Zinība. 19.
- Matisovs, Ivars (2012). Zylūs azaru zeme. Šuplinska, Ilga (zin. red., 2012). *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca I*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 823–824.
- SievietesPasaule.lv. (2012). Vācu šlāgermūzika – Latvijas šlāgermūzikas pamats. http://www.sievietespasaule.lv/sadzive/atputa/slagermuzika_vacija_un_latvija/, sk. 26.11.2017.
- Šuplinska, Ilga (2009). „Trymdys Andryvs Jūrdžs” i pozitivismā tendence literatūrā. Mjartāns, Dainis (red., 2009). *Vladislavs Lōcis. Dīnasgrōmota. 1940–1945*. Varakļoni: Latgaļu sāta. 247–255. www.gadabalva.lv – <http://www.zeltamikrofons.lv/par-balvu/apbalvosanas-ceremonijas>, sk. 20.11.2017.
- www.radio.lv – <http://www.eradio.lv/reit.htm>, sk. 20.11.2017.
- <https://ltv.lsm.lv/lv/izklaide/latvijas-shlageraptauja/latvijas-slageraptaujas-visu-gadu-rezultati/>, sk. 25.11.2017.
- Ангелова, Марьяна М. (2004) «Концепт» в современной лингвокультурологии. *Актуальные проблемы английской лингвистики и лингводидактики* 3. Москва: Прометей МПГУ. 3–10.
- Красавский, Николай А. (2001). *Эмоциональные концепты в немецких и русских лингвокультурах*. Волгоград: Перемена.
- Купина, Наталия А., Литовская, Мария А., Николина, Наталия А. (2010). *Массовая литература сегодня*. Москва: Флинта, Наука.